การใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อจัดการเรียนรู้ผ่านเทศกาล: กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สุโขทัย และสุพรรณบุรี*

UTILIZATION OF CULTURAL CAPITAL FOR FESTIVAL-BASED LEARNING MANAGEMENT: A CASE STUDY OF PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA, SUKHOTHAI, AND SUPHAN BURI PROVINCE

วรพรรณ สังขเวช[1] และ คมกริช แม่นยำ[2]

Vorapun Sungkawach[1] and Komgrit Manyam[2]

[1-2]โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา

[1-2]Kasetsart University Laboratory School Center for Educational Research and Development, Thailand

Corresponding Author's Email: fedukgm@gmail.com

วันที่รับบทความ : 4 กุมภาพันธ์ 2569; วันแก้ไขบทความ 19 มีนาคม 2569; วันตอบรับบทความ : 21 มีนาคม 2569

Received 4 February 2026; Revised 19 March 2026; Accepted 21 March 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์ศักยภาพของทุนทางวัฒนธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สุโขทัย และสุพรรณบุรี และ (2) สังเคราะห์แนวทางการจัดการเรียนรู้ผ่านเทศกาลโดยใช้ทุนวัฒนธรรมเป็นฐานในบริบทการพัฒนาสังคม การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสารร่วมกับการสังเคราะห์เชิงแนวคิด โดยวิเคราะห์วรรณกรรมทางวิชาการ เอกสารเชิงนโยบาย และข้อมูลวัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษา ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า เทศกาลท้องถิ่นเป็นรูปแบบทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาเป็น “พื้นที่เรียนรู้ทางสังคม” ได้อย่างมีศักยภาพ โดยเชื่อมโยงความรู้ด้านประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ และความหลากหลายทางวัฒนธรรมเข้ากับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ แนวทางที่บูรณาการการเรียนรู้เชิงรุก (Active

Citation:

*วรพรรณ สังขเวช และ คมกริช แม่นยำ. (2569). การใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อจัดการเรียนรู้ผ่านเทศกาล: กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สุโขทัย และสุพรรณบุรี. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 4(4), 797-810.

Vorapun Sungkawach and Komgrit Manyam. (2026). Utilization Of Cultural Capital For Festival-Based Learning Management: A Case Study Of Phra Nakhon Si Ayutthaya, Sukhothai, And Suphan Buri Province. Journal of Interdisciplinary Social Development, 4(4), 797-810.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

Learning) และการเรียนรู้ฐานพื้นที่ (Place-Based Learning) มีศักยภาพในการส่งเสริมการพัฒนาความรู้ ทักษะกระบวนการ และเจตคติ ควบคู่กับการเสริมสร้างความตระหนักรู้ต่อคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชน บทความเสนอกรอบแนวทางที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งในระดับสถานศึกษาและระดับพื้นที่ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาสังคมบนฐานวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ทุนทางวัฒนธรรม, เทศกาล, การเรียนรู้ฐานพื้นที่, การพัฒนาสังคม, การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา

Abstract

This article aims to (1) analyze the potential of cultural capital in Phra Nakhon Si Ayutthaya, Sukhothai, and Suphan Buri provinces, and (2) synthesize a festival-based learning approach grounded in cultural capital within the context of social development. The study employs documentary research combined with conceptual synthesis, drawing upon academic literature, policy documents, and regional cultural data from the selected provinces. The findings indicate that local festivals represent a significant form of cultural capital that can be developed into a “social learning space,” systematically connecting historical knowledge, identity, and cultural diversity with students’ learning processes. An approach integrating Active Learning and Place-Based Learning demonstrates strong potential to enhance knowledge, process skills, and attitudes, while fostering awareness of cultural values within local communities. The article proposes a conceptual framework applicable at both institutional and community levels to support sustainable social development grounded in cultural heritage.

Keywords: Cultural Capital, Festivals, Place-Based Learning, Social Development, Social Studies Learning Management

บทนำ

ประเทศไทยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมซึ่งเกิดจากการสั่งสมภูมิปัญญา วิถีชีวิต มรดกวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของผู้คนในแต่ละภูมิภาคมาอย่างยาวนาน ความหลากหลายดังกล่าวได้ก่อให้เกิด “ทุนทางวัฒนธรรม” (Cultural Capital) อันเป็นทรัพยากรสำคัญที่ส่งผลต่อโอกาสและความเป็นไปได้ทางการเรียนรู้ของมนุษย์ (Bourdieu, 1986) ทุนทางวัฒนธรรมไม่เพียงเป็นมรดกทางวัฒนธรรม แต่ยังเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นสาระการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง สร้างความหมาย และส่งเสริมอัตลักษณ์ได้อย่างลึกซึ้ง

การจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจโครงสร้างสังคม คุณค่าความเป็นพลเมือง และความหลากหลายทางวัฒนธรรม การใช้ทุนทางวัฒนธรรมจึงสอดคล้องกับเป้าหมายของกลุ่มสาระ โดยเฉพาะระดับมัธยมศึกษาตอนต้นซึ่งผู้เรียนกำลังพัฒนาความคิดวิเคราะห์ ความเข้าใจตนเอง และบทบาทในชุมชนของตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565)

หนึ่งในรูปแบบของทุนทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพสูงและเหมาะสมต่อการจัดการเรียนรู้ คือ เทศกาลท้องถิ่น (Local Festivals) โดยเทศกาลเป็นปรากฏการณ์วัฒนธรรมที่สะท้อนความเชื่อ พิธีกรรม ความศรัทธา ศิลปะ การแสดง และสุนทรียศาสตร์ของชุมชนซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน สังคม และวิถีชีวิตในบริบทเฉพาะ (UNESCO, 2015) เทศกาลยังทำหน้าที่เป็น “วัฒนธรรมที่มีชีวิต” (Living Culture) ซึ่งผู้เรียนสามารถสัมผัสจริงผ่านประสบการณ์ตรง ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและยั่งยืน

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สุโขทัย และสุพรรณบุรี เป็นตัวอย่างพื้นที่ที่มีเทศกาลท้องถิ่นหลากหลายและมีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น เช่น เทศกาลแห่เทียนและอยุธยายอยศยิ่งฟ้า เทศกาลลอยกระทงเผาเทียนเล่นไฟในสุโขทัย และเทศกาลตรุษจีนมังกรทองในสุพรรณบุรี เทศกาลท้องถิ่นเหล่านี้สะท้อนรากฐานทางวัฒนธรรมทั้งในมิติประวัติศาสตร์ คติความเชื่อ และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จึงเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาบูรณาการในรายวิชาสังคมศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญ

การใช้เทศกาลเป็นฐาน การเรียนรู้ยังสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุกซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน การสืบค้น การสังเกต การตั้งคำถาม และการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Bonwell & Eison, 1991) ขณะเดียวกัน การเรียนรู้ฐานพื้นที่ ก็เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จาก

บริบทจริงในท้องถิ่น เช่น วัด โบราณสถาน พิธีกรรม หรือสถานที่จัดเทศกาล ฯลฯ ซึ่งช่วยเชื่อมโยงความรู้ทางสังคมศึกษากับโลกจริงได้อย่างลึกซึ้ง (Smith, 2002; Gruenewald, 2003) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับ Dewey (1938) ที่เสนอว่าการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงมีความหมายมากกว่าการเรียนรู้เชิงทฤษฎีเพียงอย่างเดียว

แม้ว่าเทศกาลท้องถิ่นจะเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพสูงในการจัดการเรียนรู้ แต่สถานศึกษาหลายแห่งยังไม่สามารถนำมาใช้ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ เนื่องจากขาดกรอบแนวคิดที่เป็นระบบ ขาดแนวทางการออกแบบกิจกรรมที่ชัดเจน และขาดการเชื่อมโยงกับสมรรถนะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เช่น ความคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563)

ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์แนวทางจัดการเรียนรู้ผ่านเทศกาลโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาแนวทางการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตรฐานสมรรถนะและเชื่อมโยงกับบริบทของผู้เรียนในแต่ละพื้นที่ งานวิจัยนี้จึงมุ่งสำรวจศักยภาพของทุนทางวัฒนธรรม วิเคราะห์แนวทางบูรณาการกับกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้ฐานพื้นที่ ตลอดจนเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาผู้เรียนในมิติความรู้ ทักษะ และเจตคติอย่างรอบด้าน

อย่างไรก็ตาม สถานศึกษายังขาดแนวทางเชิงระบบในการใช้เทศกาลเป็นฐาน การเรียนรู้งานวิจัยนี้จึงสังเคราะห์แนวทางการใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อจัดการเรียนรู้ผ่านเทศกาล: กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สุโขทัย และสุพรรณบุรี ผู้วิจัยจึงมุ่งพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้ผ่านเทศกาลโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นฐานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถประยุกต์ใช้ในรายวิชาสังคมศึกษาได้จริงและเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายในบริบทวัฒนธรรมของตนเอง

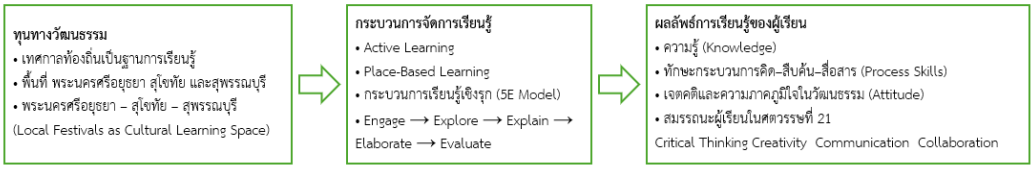
วัตถุประสงค์

1. ศึกษาศักยภาพของทุนทางวัฒนธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สุโขทัย และสุพรรณบุรี ที่สามารถนำมาใช้เป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ผ่านเทศกาลในรายวิชาสังคมศึกษา

2. วิเคราะห์แนวทางการบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมเข้ากับกระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการเรียนรู้ฐานพื้นที่

3. เสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ผ่านเทศกาลโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงความหมายและพัฒนาสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยบูรณาการการศึกษาจากเอกสารและการศึกษาภาคสนาม เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของทุนทางวัฒนธรรมและสังเคราะห์แนวทางการจัดการเรียนรู้ผ่านเทศกาล โดยมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1. การศึกษาเอกสารและแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study)

ศึกษาวรรณกรรมทางวิชาการ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรม การเรียนรู้เชิงรุก การเรียนรู้ฐานพื้นที่ ตลอดจนเอกสารเชิงนโยบายและข้อมูลวัฒนธรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สุโขทัย และสุพรรณบุรี เพื่อนำมาวิเคราะห์กรอบแนวคิดและกำหนดประเด็นศึกษา

2. การศึกษาภาคสนาม (Field Study)

ลงพื้นที่ศึกษาเทศกาลและบริบททางวัฒนธรรมในจังหวัดที่กำหนด เพื่อสำรวจลักษณะกิจกรรม องค์ประกอบทางสังคม วัฒนธรรม และบทบาทของเทศกาลในชุมชน

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ผู้รู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น, ผู้นำชุมชนหรือผู้จัดงานเทศกาล, ครูผู้สอนสังคมศึกษา, ผู้แทนหน่วยงานวัฒนธรรมในพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับคุณค่า บทบาท และศักยภาพของเทศกาลในฐานะทุนทางวัฒนธรรม

4. เครื่องมือวิจัยและวิธีการเก็บข้อมูล

4.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ใช้แนวคำถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลอธิบายมุมมองอย่างละเอียด

4.2 การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) จัดประชุมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์เทศกาลสู่การจัดการเรียนรู้

4.3 การศึกษาและติดตามกิจกรรมภาคปฏิบัติ สังเกตและบันทึกกระบวนการดำเนินกิจกรรมเทศกาลหรือกิจกรรมทดลองทางการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง

5. การรวบรวมข้อมูล

รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตภาคสนาม พร้อมบันทึกภาคสนามและจัดระบบข้อมูลอย่างเป็นหมวดหมู่

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการตีความเชิงแนวคิด (Interpretive Analysis) เพื่อจัดหมวดหมู่ประเด็นสำคัญ และสังเคราะห์เป็นกรอบแนวทางการจัดการเรียนรู้ผ่านเทศกาล

7. การสรุปผลและการนำเสนอผลการวิจัย

สังเคราะห์ข้อค้นพบเชิงแนวคิดและจัดทำข้อเสนอแนวทางเชิงระบบ พร้อมนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบบทความวิชาการ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร งานวิจัย วรรณกรรมทางวิชาการ และข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สุโขทัย และสุพรรณบุรี สามารถสรุปผลการศึกษาเชิงแนวคิดได้ดังต่อไปนี้

1. ศักยภาพของทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา พบว่า ทั้งสามจังหวัดมีทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและมีศักยภาพสูงต่อการนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา โดยเฉพาะเมื่อใช้ “เทศกาล” เป็นสื่อกลางในการเรียนรู้

1.1 พระนครศรีอยุธยา มีโบราณสถานสำคัญ เช่น วัดพระศรีสรรเพชญ์ วัดมหาธาตุ มีประเพณีและงานเทศกาล เช่น แห่เทียน งานกองข้าว เป็นพื้นที่ที่สะท้อน

“ความเป็นชาติไทยและรากประวัติศาสตร์” อย่างเด่นชัด เหมาะสำหรับพัฒนาความเข้าใจด้าน รัฐ อำนาจ ศาสนา และความเชื่อของสังคมไทย

1.2 สุโขทัยเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม มีโบราณสถานจำนวนมากเทศกาล ลอยกระทงเผาเทียนเล่นไฟ เป็นทุนวัฒนธรรมโดดเด่น ส่งเสริมการเรียนรู้ด้าน ค่านิยม ความเชื่อ และความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ

1.3 สุพรรณบุรี เทศกาลสำคัญ เช่น ตรุษจีนมังกรทอง และงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ สนับสนุนการเรียนรู้ด้านพหุวัฒนธรรม (multiculturalism) และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

2. ผลการวิเคราะห์พบว่า การบูรณาการทุนวัฒนธรรมกับกระบวนการเรียนรู้สามารถทำได้อย่างเป็นระบบตามแนวทาง ได้แก่ การใช้เทศกาลเป็นสื่อกลางการเรียนรู้ (Festival-based Learning Context) เทศกาลทำหน้าที่เป็น “คลังข้อมูลวัฒนธรรมมีชีวิต” ที่ให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง ทั้งนี้ เทศกาลประกอบด้วยพิธีกรรม ความเชื่อ ศิลปะ และประวัติศาสตร์ในบริบทเดียวกัน ทำให้ผู้เรียนเข้าใจวัฒนธรรมแบบองค์รวม

3. การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) กิจกรรมที่สามารถใช้ในเทศกาล ได้แก่ การสังเกตสัญลักษณ์และพิธีกรรม การสืบค้นข้อมูลจากผู้รู้ท้องถิ่น การสัมภาษณ์หรือเก็บข้อมูลภาคสนาม การอภิปรายและสรุปความรู้ด้วยตนเอง

4. การเรียนรู้ฐานพื้นที่ (Place-Based Learning) ผู้เรียนเรียนรู้จากพื้นที่จริง เช่น วัด โบราณสถาน เวทีงานเทศกาล ทำให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งในมิติพื้นที่ เวลา และผู้คน

5. การบูรณาการข้ามสาระ (Interdisciplinary Integration) บูรณาการสังคมศึกษาเข้ากับภาษาไทย ศิลปะ การงานอาชีพ และเทคโนโลยี ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสสร้างสรรค์ชิ้นงาน เช่น นิทรรศการ โปสเตอร์ หรือสื่อดิจิทัล แนวทางบูรณาการทุนวัฒนธรรมกับกระบวนการเรียนรู้สามารถทำได้จริง มีความสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้ฐานพื้นที่ ซึ่งช่วยยกระดับการเรียนรู้สังคมศึกษาให้เกิดความหมายและยั่งยืน

6. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ผ่านเทศกาลโดยใช้ทุนวัฒนธรรมเป็นฐานที่ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงความหมายและสมรรถนะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ผลการศึกษาชี้ว่าการจัดการเรียนรู้ผ่านเทศกาลช่วยพัฒนาผู้เรียนใน 3 มิติ (K–P–A) คือ

1) ความรู้ (Knowledge) ผู้เรียนเข้าใจประเพณี วัฒนธรรม อัตลักษณ์ และความเชื่อของชุมชน เชื่อมโยงความรู้สังคมศึกษากับประสบการณ์จริงได้ดีขึ้น

2) ทักษะกระบวนการ (Process Skills) ผู้เรียนพัฒนาทักษะคิดวิเคราะห์การทำงานร่วมกัน (Collaboration) การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ การสืบค้นและตีความข้อมูลเชิงวัฒนธรรม

3) เจตคติ (Attitude) เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น มีความเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม เกิดสำนึกพลเมืองและการอนุรักษ์วัฒนธรรม

ผลลัพธ์เชิงสมรรถนะ เทศกาลเป็นฐานการเรียนรู้ที่ส่งเสริม Critical Thinking Creativity Communication Collaboration และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) แนวทางการเรียนรู้ผ่านเทศกาลช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เชิงความหมาย มีส่วนร่วมสูง และพัฒนาคุณลักษณะทางวัฒนธรรมควบคู่กับสมรรถนะในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างสมดุล

ตารางที่ 1 ตารางสรุป 5E (Engage–Explore–Explain–Elaborate–Evaluate) กิจกรรมที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ผ่านเทศกาล

ขั้นตอน 5E	เป้าหมาย	ตัวอย่างกิจกรรม	หมายเหตุ
1. Engage กระตุ้นความสนใจ / นำเข้าสู่บทเรียน	ดึงดูดความสนใจ กระตุ้นความอยากรู้ เชื่อมโยงประสบการณ์เดิม	- เปิดคลิปเทศกาล “ลอยกระทงสุโขทัย / ตรุษจีนสุพรรณบุรี / แห่เทียนอยุธยา” แล้วให้ผู้เรียนตั้งคำถาม	
2.Explore สำรวจและสืบค้น	สำรวจ / ทดลอง / สืบค้นด้วยตนเอง	- ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง - เก็บข้อมูลจากแหล่งจริง	
3. Explain อธิบายและสร้างความเข้าใจ	อธิบาย / สรุปสิ่งที่ค้นพบ / เชื่อมโยงแนวคิดหลัก	ผู้เรียนเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ ความเชื่อและพหุวัฒนธรรม	

4. Elaborate ขยายความรู้ / ประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่	ประยุกต์องค์ความรู้สู่สถานการณ์ใหม่และพัฒนาคิดสร้างสรรค์	- ออกแบบ “เทศกาลจำลอง” ภายในโรงเรียน เช่น ลอยกระทงรักษ์โลก หรืองานตรุษจีนจำลอง - ทำโปสเตอร์/อินโฟกราฟิกเล่าเรื่องเทศกาล - เปรียบเทียบเทศกาล 3 จังหวัด วิเคราะห์ความเหมือน–ความแตกต่าง	
5. Evaluate ประเมินผลและสะท้อนคิด	ตรวจสอบความเข้าใจ สมรรถนะและเจตคติของผู้เรียน	- ประเมินจากชิ้นงาน (โปสเตอร์ รายงาน เทศกาลจำลอง) - เขียน Reflection “ฉันได้เรียนรู้อะไรจากเทศกาลของชุมชน” - ประเมินสมรรถนะ K–P–A (ความรู้–ทักษะ–เจตคติ)	

สรุปได้ว่าทั้งสามจังหวัดมีทุนทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมต่อการใช้เป็นพื้นที่เรียนรู้ทางสังคมศึกษา (Cultural Learning Space) ซึ่งสามารถสร้างการเรียนรู้เชิงประสบการณ์และเชิงความหมายให้ผู้เรียนได้อย่างแท้จริง เพื่อวิเคราะห์แนวทางการบูรณาการทุนวัฒนธรรมเข้ากับกระบวนการจัดการเรียนรู้ผ่านเทศกาลในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น การจัดการเรียนรู้ผ่านเทศกาลโดยใช้ทุนวัฒนธรรมเป็นฐาน เป็นแนวทางที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ทางสังคมศึกษาเข้ากับชีวิตจริงของผู้เรียน ผ่านประสบการณ์ในพื้นที่จริงของชุมชน กระบวนการดังกล่าวสร้างการเรียนรู้เชิงเนื้อหา แต่ยังพัฒนาสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยมีวัฒนธรรมเป็นทั้งเนื้อหา วิธีการ และเป้าหมายของการเรียนรู้

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของทุนทางวัฒนธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สุโขทัย และสุพรรณบุรี วิเคราะห์แนวทางการบูรณาการทุนดังกล่าวเข้ากับกระบวนการจัดการเรียนรู้ผ่านเทศกาล และเสนอแนวทางจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมสมรรถนะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสารและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษาเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าสูงต่อการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ทั้งสามจังหวัดมีมรดกทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและมีเอกลักษณ์เฉพาะ สามารถนำมาสร้างการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bourdieu (1986) ที่มองว่า ทุนทางวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรที่สร้างคุณค่าทางสังคมและการศึกษาได้เมื่อถูกนำไปใช้ในบริบทที่เหมาะสม การนำทุนทางวัฒนธรรม เช่น เทศกาลลอยกระทงสุโขทัย งานตรุษจีนสุพรรณบุรี หรือประเพณีอยุธยา มาใช้ในการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสังคมไทยผ่านองค์ประกอบที่จับต้องได้ เช่น พิธีกรรม สัญลักษณ์ ความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนในชุมชน สอดคล้องกับ Smith (2002) และ UNESCO (2015) ที่ยืนยันว่า มรดกวัฒนธรรมและพื้นที่เรียนรู้จริง (authentic space) สามารถกระตุ้นการเรียนรู้เชิงความหมายได้ดีกว่าการเรียนรู้แบบท่องจำ

2. เทศกาลทำหน้าที่เป็น “Cultural Learning Space” ที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ผลการศึกษายืนยันว่า เทศกาลมีความซับซ้อนทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วยองค์ประกอบหลายมิติ เช่น ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ สัญลักษณ์ ศิลปะ และพิธีกรรม เมื่อผู้เรียนเข้าไปมีส่วนร่วม จะเกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและหลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Learning from Community และ Place-Based Learning ของ Gruenewald (2003) การเรียนรู้ผ่านเทศกาลช่วยให้ผู้เรียน สังเกตและตีความความหมายของพิธีกรรม วิเคราะห์รากฐานทางวัฒนธรรมของชุมชน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคมและสิ่งแวดล้อมเชื่อมโยงความรู้สังคมศึกษากับโลกความจริง สิ่งนี้สะท้อนมุมมองของ Dewey (1938) ที่ชี้ว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ดีที่สุดเมื่อผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน

3. การบูรณาการ Active Learning และ Place-Based Learning ส่งผลให้ผู้เรียนพัฒนาสมรรถนะสำคัญอย่างเป็นรูปธรรม แนวทางดังกล่าวมีศักยภาพในการส่งเสริมทักษะคิด

วิเคราะห์ การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และความคิดสร้างสรรค์ สอดคล้องกับแนวคิด Active Learning (Bonwell & Eison, 1991) และการเรียนรู้เชิงสืบเสาะ (Inquiry-Based Learning) ที่ชี้ว่าผู้เรียนต้องมีบทบาทอย่างแท้จริงในกระบวนการสร้างความรู้ นอกจากนี้การเรียนรู้ในพื้นที่จริง เช่น วัด อุทยานประวัติศาสตร์ ถนนงานเทศกาล ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้ง (Deep Learning) ซึ่ง Gruenewald และ Sobel (2004) ชี้ว่า Place-Based Learning สามารถเชื่อมโยงผู้เรียนกับบริบททางสังคมได้อย่างทรงพลังเมื่อผสานกับทุนทางวัฒนธรรม จึงช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นความเชื่อมโยงของเวลาและสถานที่วิเคราะห์รากฐานวัฒนธรรมของตนเองพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมือง (Civic Identity) ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับองค์ประกอบสมรรถนะผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลาง พ.ศ. 2561 (ปรับปรุง 2565)

4. การเรียนรู้ผ่านเทศกาลช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ ความภาคภูมิใจ และความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ การที่ผู้เรียนเข้าไปมีส่วนร่วมในเทศกาล ทำให้เกิดการเรียนรู้ในมิติทางอารมณ์และค่านิยม (affective domain) เช่น ความภูมิใจในรากเหง้าของตน การเคารพความหลากหลาย และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนสอดคล้องกับงานของ Chambers (2019) ที่ระบุว่า เทศกาลเป็นพื้นที่สร้าง “collective memory” และ “cultural belonging” ซึ่งช่วยหล่อหลอมความเป็นพลเมืองเชิงวัฒนธรรม (cultural citizenship) ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ผ่านเทศกาลไม่เพียงสร้างความรู้ แต่ยังสร้างเจตคติที่ดีต่อสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

5. แนวทางจัดการเรียนรู้ผ่านเทศกาลที่นำเสนอสามารถใช้ได้จริงในโรงเรียนไทย จากการสังเคราะห์พบว่า การออกแบบกิจกรรมตามขั้นตอน 5E ร่วมกับหน่วยการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม (Cultural Curriculum Unit) สามารถนำไปใช้ได้จริงในห้องเรียนสังคมศึกษา โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการศึกษานี้สนับสนุนแนวคิด Competency-Based Education ของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2565) ที่ต้องการให้ผู้เรียนพัฒนาสมรรถนะผ่านสถานการณ์จริง ไม่ใช่การเรียนรู้เนื้อหาเพียงอย่างเดียว

งานวิจัยครั้งนี้ มีความหมายสำคัญต่อวงการศึกษาไทย เนื่องจากแสดงให้เห็นว่า “ทุนทางวัฒนธรรม” ในท้องถิ่นสามารถพัฒนาเป็นฐานการเรียนรู้เชิงลึกที่สอดคล้องกับแนวทางสมรรถนะฐาน (Competency-Based Education) ของประเทศได้อย่างเป็นรูปธรรม การใช้เทศกาลเป็นสื่อกลางช่วยยกระดับการเรียนรู้สังคมศึกษาให้เชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้เรียน ลดปัญหาการเรียนรู้แบบท่องจำ และสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการ

เรียนรู้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ผ่านเทศกาลยังสามารถเป็นต้นแบบให้โรงเรียนในพื้นที่อื่นนำไปประยุกต์ใช้ เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่นและพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ ซึ่งเป็นทิศทางสำคัญของการปฏิรูปการศึกษายุคปัจจุบันของไทย

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา พบว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สุโขทัย และสุพรรณบุรี มีทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ทั้งด้านประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ประเพณี และเทศกาลท้องถิ่น ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นฐานการเรียนรู้ผ่านเทศกาลได้อย่างมีศักยภาพ เทศกาลทำหน้าที่เป็นพื้นที่เรียนรู้ที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ และความหลากหลายทางวัฒนธรรมเข้ากับบริบทจริงของชุมชน การบูรณาการการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และการเรียนรู้ฐานพื้นที่ (Place-Based Learning) ในการจัดกิจกรรมผ่านเทศกาล มีส่วนส่งเสริมการพัฒนาความรู้ ทักษะกระบวนการ และเจตคติของผู้เรียน ควบคู่กับการเสริมสร้างความตระหนักรู้ต่อคุณค่าทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น แนวทางดังกล่าวสามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งในระดับสถานศึกษาและระดับพื้นที่ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมอย่างมีความหมาย **ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้** 1. สำหรับครูผู้สอนสังคมศึกษาใช้เทศกาลในพื้นที่เป็นหน่วยการเรียนรู้เพื่อเชื่อมโยงบทเรียนกับชีวิตจริงใช้กระบวนการ Active Learning และ Place-Based Learning เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติของผู้เรียนร่วมมือกับผู้รู้ท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมภาคสนามและการสืบค้นวัฒนธรรม 2. พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่ผสานทุนทางวัฒนธรรมกับแผนการเรียนรู้ส่งเสริมกิจกรรมวัฒนธรรม เช่น นิทรรศการ งานชุมชนจำลอง หรือศึกษานอกสถานที่ สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนเพื่อใช้เทศกาลเป็นแหล่งเรียนรู้จริง **ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป** 1. วิจัยเชิงปฏิบัติการในห้องเรียนจริงทดลองใช้หน่วยการเรียนรู้จากเทศกาลและวัดผลสมรรถนะผู้เรียนจริงในพื้นที่ 2. พัฒนาแบบเรียนชุดกิจกรรม หรือสื่อดิจิทัล VR/AR จากเทศกาลท้องถิ่น 3. วิจัยเปรียบเทียบในพื้นที่อื่นศึกษาเทศกาลในภาคเหนือ ภาคอีสาน หรือภาคใต้ เพื่อเปรียบเทียบบริบทวัฒนธรรมศึกษาบทบาทครอบครัวและชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเทศกาลอย่างยั่งยืน ภายใต้หน่วยบ่มเพาะวิจัยเฉพาะทางการท่องเที่ยวเชิงเทศกาลและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนวิจัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ตามกรอบทุนสนับสนุนงานวิจัยมูลฐาน (Fundamental Fund) ประเภทโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาหน่วยบ่มเพาะการวิจัยเฉพาะทาง (Special Research Incubator Unit) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 รหัสโครงการวิจัย FF(KU-SRIU)25.67 (ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ : COE No. COE68/063)

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). แนวทางการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). รายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทย พ.ศ. 2563. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

Bonwell, C. C., & Eison, J. A. (1991). Active learning: Creating excitement in the classroom. ASHE-ERIC Higher Education Report No. 1. George Washington University.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), Handbook of theory and research for the sociology of education (pp. 241–258). Greenwood Press.

Chambers, R. (2019). Cultural memory and community identity. Oxford University Press.

Dewey, J. (1938). Experience and education. Macmillan.

Gruenewald, D. A. (2003). The best of both worlds: A critical pedagogy of place. Educational Researcher, 32(4), 3–12.

Gruenewald, D. A., & Sobel, D. (2004). Place-based education in the 21st century: Perspectives, practices, and possibilities. Lawrence Erlbaum Associates.

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). Naturalistic inquiry. Sage Publications.

Smith, G. A. (2002). Place-based education: Learning to be where we are. Phi Delta Kappan, 83(8), 584–594.

UNESCO. (2015). Rethinking education: Towards a global common good? UNESCO Publishing.